

RICHARD PRAŽÁK

ISTVÁN FRIED SEDMDESÁTILETÝ

Univ. Prof. Dr. István Fried, DrSc. se dožívá 1. srpna 2004 sedmdesáti let. Profesor Fried je předním představitelem srovnávací literární vědy v Maďarsku a vykonal mnoho i pro rozvoj tamní slavistiky. Ke své nynější vědecké pozici se vypracoval až po mnohaletém úsilí. Po studiích na budapeštské univerzitě učil v letech 1956–1973 na středních školách v Budapešti maďarštinu, ruštinu a dějepis. V letech 1973–1984 působil v Széchényiho knihovně v Budapešti a teprve v roce 1982 zahájil svou univerzitní dráhu na univerzitě v Segedíně nejprve jako odborný asistent (1982), poté docent (1984), vedoucí katedry (1985) a posléze i jako univerzitní profesor a doktor věd (1987). V Segedíně vybudoval katedru srovnávací literární vědy a navázal spojení s předními pracovišti v Německu, Francii, Rakousku, ale i v Jugoslávii, tehdejší Čkoslovensku, Rumunsku, Rusku aj. Je členem redakční rady budapeštského časopisu *Studia Slavica* a *Irodalomtörténet*, členem vědecké rady projektu *Kulturen und Herrschaftsverhältnisse Österreich-Ungarns 1867–1918*, členem řady vědeckých akademických komisí, čestným členem Kazinczyho společnosti a nositelem Herde-rovovy ceny (1999).

Řadu let spolupracoval prof. Fried s Kabinetem balkanistiky a hungaristiky na Filozofické fakultě v Brně, v poslední době také s Ústavem slavistiky a s Ústavem románských jazyků a literatur, a několikrát tam i přednášel, např. na prvním celostátním hungaristickém sympóziu v roce 1978.

Slavistické zájmy prof. Frieda vystupovaly do popředí zejména v prvním období jeho vědecké dráhy, ale nebyly mu cizí ani později. Zpočátku vynikl jako bibliograf maďarské literárněvědné slavistiky, vydal studie *Auswahlbibliographie der ungarischen literaturwissenschaftlichen Slawistik (1959–1975)*, *Studia Slavica* 23, Budapest 1977, 391–451, a *Auswahlbibliographie der ungarischen literaturwissenschaftlichen Slawistik (1976–1980)*, *Studia Slavica* 30, Budapest 1984, 239–274. Záhy se věnoval také problematice česko-maďarských kulturních a literárních vztahů, srovnej např. jeho studie *Cseh-magyar kapcsolatok 1828–1841 között (Česko-maďarské vztahy v letech 1828–1841)*, *Filológiai Közlöny*, Budapest 1965, č. 3–4, 387–398, a *Cseh-magyar kapcsolatok a XIX. század első évtizedeiben (Česko-maďarské vztahy v prvních desetiletích 19. století)*, *Filológiai Közlöny* 1966, č. 1–2, 157–166. Ohlasu RKZ v Uhrách je věnována Friedova studie *Die Rezeption der Königinhofer Handschrift im XIX. Jahrhundert in Ungarn*, *Studia Slavica* 14, Budapest 1968, 141–156. Cenné jsou i jeho studie *Zu den Problemen der ostmitteleuropäischen Komparatistik und Kontaktologie (Aus den Kapiteln der tschechisch-ungarischen literarischen Beziehungen)*, *Studia Slavica* 26, Budapest 1980, 325–349, a *A cseh-magyar, szlovák-magyar színházi kapcsolatok – történeti áttekintés, módszertani bevezetés (Česko-maďarské a slovensko-maďarské divadelní vztahy – historický přehled, metodologický úvod)*, *Filológiai Közlöny* 31, Budapest 1985, č. 1–4, 19–34. K problematice česko-maďarských vztahů se vracel Fried i později, ve studiích, v nichž se pokoušel o typologické srovnání českého a maďarského národního obroz-

ní, např. Vonások a csehek Vörösmartyjának arcképen. K. H. Mácha romantikájának jellege (Rysy portrétu Vörösmartyho u Čechů. Charakter romantiky K. H. Máchy), in: Utak és tévutak Kelet-Közép-Európa irodalmaiban (Cesty a bludné cesty v literaturách středovýchodní Evropy), Budapest 1989, 250–259, a dále také o srovnání literárního vývoje českého a maďarského v období mezi dvěma světovými válkami, jak to dokládá jeho studie A cseh-magyar összehasonlítás útjai (Cesty česko-maďarského srovnávání), in: A közép-európai szövegüniverzum (Středoevropské textové univerzum), Budapest 2002, 111–127. Studie A XIX. századi cseh és magyar irodalom fő irányai (Hlavní směry české a maďarské literatury 19. století), Bohemia et Hungaria. Tanulmányok a cseh-magyar irodalmi kapcsolatok köréből, Budapest 1998, 40–48, se pokouší vtěsnat Ru-kopis královédvorský a zelenohorský i českou a maďarskou romantickou literaturu a literaturu konce století do širšího srovnávacího rámce světové literatury.

Mnoho pozornosti věnoval István Fried jako žák a spolupracovník předního maďarského slovakisty László Sziklaye také slovenské problematice. Již ve svém článku A magyarországi szlavisztika kezdeteihez (K počátkům uherské slavistiky), Helikon 1964, č. 2–3, 295–301, věnoval pozornost slavistickým zájmům Štefana Lešky, Juraje Palkoviče, Samuela Rožnaye aj. Na tento článek navázaly i jeho statě Ribay György és Sopron (Juraj Ribay a Šoproň), Soproni Szemle 1965, 180–185, a Juraj Palkovics soproni kapcsolatai (Šoproňské styky Juraje Palkoviče), tamtéž, 55–60. Důkladnou analýzu vzájemných vztahů Kollárovy a Hamuljakovy skupiny v Pešti podává Friedova studie Príspevok k poznaniu Jána Kollára a jeho pešť-budfínských spolupracovníkov, Biografické štúdie 2, Martin 1971, 16–41. Kromě řady studií o spišském Němci Karlu Georgu Rumym a jeho vztahu k Jánú Kollárovi napsal Fried i teoreticko metodologickou stať Výsledky a úkoly výskumu slovensko-maďarských literárnych vzťahov, Slovenská literatúra 26, Bratislava 1979, 186–193. Také v jedné ze svých posledních syntéz A közép-európai szövegüniverzum (Středoevropské textové univerzum), Budapest 2002, 79–107, věnoval Fried pozornost slovakistické problematice, zejména vztahům Jána Kollára k jeho maďarskému okolí.

Nejpodrobněji se ovšem profesor Fried věnoval maďarsko-jihoslovanským vztahům, zejména pak srovnávací problematice slovinské literatury, neboť Slovinsko patří k jeho největším láskám. Nejdůkladnější prací je jeho dávná knižní monografie A délszláv népköltészet recepciója a magyar irodalomban Kazinczytól Jókaiig (Recepce jihoslovanské lidové poezie v maďarské literatuře od Kazinczyho k Jókaimu), Budapest 1979, která mapuje neobyčejný zájem maďarských spisovatelů o jihoslovanskou lidovou poezii, jak se projevuje u Ference Kazinczyho, Ference Toldyho, Józsefa Székácsa, Móra Jókaiho aj. Kromě řady větších i menších článků v maďarských, slovinských i chorvatských časopisech na téma maďarsko-jihoslovanských literárních vztahů jmenujme zejména jeho studie o místu France Prešerena v evropské romantice (Fried jej řadí po bok Mickiewicze, Máchy a Vörösmartyho), o srovnávacím vymezení díla Jovana Jovanoviće Zmaje, Ivo Andriće a Miroslava Krležy, jež vesměs vyšly v souboru Friedových studií Utak és tévutak Kelet-Közép-Európa irodalmaiban (Cesty a bludné cesty v literaturách středovýchodní Evropy). Budapest 1989, 250–307. V publikaci Slovenski roman (Slovinský román), kterou vydala roku 2003 univerzita v Lublani, psal ve stati The Slovenian and the European Novel: An Outline (s. 493–497) především o díle Ivana Cankara.

Tři nejzávažnější díla Friedova tvoří soubory studií, často připomínající ovšem ucelené monografie, a sice Kelet- és Közép-Európa között (Mezi východní a střední Evropou), Budapest 1986; Utak és tévutak Kelet-Közép-Európa irodalmaiban (Cesty a bludné cesty v literaturách středovýchodní Evropy), Budapest 1989; A közép-európai szövegüniverzum (Středoevropské textové univerzum), Budapest 2002. V prvně jmenované knize se její autor zabývá srovnáváním literatur, vzniklých na území mezi západní a východní Evropou. Kromě literatury maďarské, polské, české, slovenské, rumunské i literatury jihoslovanských klade velký důraz na jejich propojení s literaturou německou i jejich vzájemné soužití v rámci habsburské monarchie. Chronologicky věnuje největší pozornost období konce 18. a první poloviny 19. století, období klasicismu, jazykové obnovy a romantismu. V další knize se věnuje i dílčím otázkám vývoje zmíněných literatur, zvláštní pozornost kromě jižních Slovanů připisuje i literatuře maďarské (Csokonai, Vitkovics, Ady, Babits, József). Novou kvalitu naznačuje poslední Friedova kniha, obrážející rostoucí zájem autora o text

literárního díla a znamenající i vyšší formu literární komparace oproti jeho syntézám z druhé poloviny osmdesátých let 20. století. Na základě těchto maďarských prací vznikly i jinojazyčné výbory Friedových studií *Ostmitteleuropäische Studien* (Szeged 1994) a *East-Central-European Literary Studies* (Szeged 1997).

Jako znalec versologie vydal István Fried společně s Balázsem Szappanosem úspěšnou knihu *Petőfi-versek elemzése* (Rozbor Petőfiho veršů), 1. vydání Budapest 1978, 2. vydání tamtéž 1987, 3. vydání Nyíregyháza 1999, 4. vydání tamtéž 2001. K této tématice se vztahuje i Friedova monografie *A (poszt) modern Petőfi* (Post-moderní Petőfi), Budapest 2001, a svou znalost období klasicismu zužitkoval Fried i v knize o „maďarském Jungmanovi“ Ferenci Kazinczym Az erzékeny neoklasszicista (Sentimentální klasicista), Sátoraljaújhely 1996. Přelom 19. a 20. století v maďarské literatuře zachytil v knize Öreg Jókai – nem vén Jókai (Starý Jókai – ne stařec Jókai), Budapest 2003, a polovinu 20. století v knize Márai Sándor titkai nyomában (Ve stopách tajemství Sándora Máraiho), Salgotarján 1993. Svě univerzitní přednášky o světové literatuře využil profesor Fried v knize Írók, művek, irányok. Kalandozások a világ irodalmának labirintusában (Spisovatelé, díla, směry. Bloudění v labyrintu světové literatury), Szeged 2002.

Již v roce 1982 začal István Fried vydávat v Segedíně knihy a sborníky o problematice srovnávací literární vědy. Byly to nejprve anglické *Comparative Literary Studies* (Szeged 1983), následovala *A komparatisztika kézikönyve* (Příručka komparatistiky), Szeged 1983, sborník studií *Utak a komparatisztikában* (Cesty v komparatistice), Szeged 1997 a četné literárněvědné sborníky, mapující literární vývoj v habsburské monarchii před rokem 1918. Viz např. *Monarchia-karnevál az irodalomban* (Karneval monarchie v literatuře), Szeged 1989; *A Monarchia századfordulón* (Monarchie na přelomu století), Budapest 1991; *Magyarok Bécsben – Bécsről* (Maďaři ve Vídni – o Vídni), Szeged 1993; *Tegnap előtt. Irodalmi utazások Monarchiában* (Předevčirem. Literární cesty po monarchii), Szeged 1995; „Azok a szép napok...“ *Tanulmányok a Monarchiáról* („Ty krásné dny...“ Studie o monarchii), Szeged 1996; *Töprengések Kundera „szépséges szép üveggyölyőja“-ról*. *Kapcsolatok, hasonlóságok, jelenségek az irodalom Monarchiában* (Rozjímání o Kunderově „nesmírně krásné skleněné kouli“). *Styky, podobnosti, jevy v monarchii literatury*, Szeged 1997; *Lélektől lélekig. Osztrák-magyar-kelet-közép-európai összefüggések* (Od duše k duši. Rakousko-maďarsko-středověchodoevropské souvislosti), Szeged 2000; *Rejtett párbeszédék. Osztrák-magyar-középeurópai irodalmi párhuzamok és érintkezések* (Skryté dialogy. Rakousko-maďarsko-středověchodoevropské literární paralely a doteky), Szeged 2000; *Osztrák-magyar modernség a boldog (?) békeidőben. Osztrák-magyar-kelet-közép-európai összefüggések* (Rakousko-maďarská moderna v šťastných (?) dobách míru. Rakousko-maďarsko-středověchodoevropské souvislosti), Szeged 2001; *Österreichisch-ungarisch-mitteleuropäische-literarisch-kulturelle Begegnungen*, Szeged 2003.

Segedínské sborníky o literárním životě v habsburské monarchii mají svou ustálenou tvářnost. Představují především Vídeň jako město vzájemných vztahů národů i národních literatur monarchie, literaturu o monarchii (např. dílo Christopha Ransmayra), kult habsburské říše v okrajových částech monarchie i v jejím okolí (Itálie, Sedmíhradsko, Halič, Ukrajina) a samozřejmě také v částech ústředních (Rakouské a české země, Uhry, Chorvatsko). Mnoho pozornosti je věnováno pobytu maďarských spisovatelů ve Vídni (Ferenc Kazinczy, István Tömörkény, Sándor Márai aj.). Z jednotlivých příspěvků uveďme alespoň stať Györgye Mihálye Vajdy o typologii moderny v literaturách Rakousko-uherské monarchie, Horsta Haselsteinera o významu Vídně jako univerzitního města v druhé polovině 19. století, Antonína Měšřana o pojetí císaře Františka Josefa I. v české literatuře 19. století, Aloise Woldana o Lvově jako městu duchovního setkávání ve středověchodní Evropě atd. Téměř ve všech těchto sbornících publikoval své příspěvky také profesor István Fried a všechny je opatřil obsažným úvodním slovem.

Připomenout třeba i pravidelné segedínské textologické sborníky *Szövegek között* (Mezi texty), které vyšly v letech 1996–2003 v Segedíně již sedmkrát a obsahují cenné strukturální rozborů známých i méně známých literárních děl. Ze sborníků, které Fried vydal, bych rád připomenul ještě sborník František Palacký kétszáz éve (Dvě stě let Františka Palackého) 1798–1998, Szeged 1998, obsahující referáty z dvou maďarských konferencí k 200. výročí narození Františka Palackého, z nichž jednu organizovalo i velvyslanectví České republiky v Budapešti.

Je neuvěřitelné, kolik knih (vlastních i cizích) vydal profesor István Fried za dvacet let svého působení v Segedíně, kdy z tamní katedry srovnávací vědy učinil nejpřednější pracoviště tohoto odvětví v Maďarsku. Je autorem 15 knih, 730 studií a článků, 330 recenzí a vydavatelem 40 literárněvědných sborníků. Svou neuvěřitelnou pracovitostí a nadáním se vypracoval István Fried v předního představitele nejen maďarské, ale i středoevropské srovnávací literární vědy a z původního hungaristy a slavisty se proměnil v srovnávacího literárního vědce par excellence. Jeho důraz na stmelující literární tradice bývalé habsburské monarchie a na univerzalistický étos literární tvorby vytvářejí přes zdánlivý konzervativismus moderní humanistické pojetí srovnávací literární vědy jako dílny lidskosti a celé bohaté komparatistické literárněvědné a také ovšem i slavistické a hungaristické dílo Friedovo je tak důvodem k našemu upřímnému blahopřání k jeho sedmdesátým narozeninám.